

Extended Abstract: Sociological Explanation of Generational Gap Based on Religious Dimensions with an Emphasis on Cyberspace in Zargan, Fars Province (Mothers born in the 1970s and Daughters born in the 2000s)

Fariba Farhadbar¹, Alireza Khodami², Majid Rezakarimi³

Received: 01 November 2025, Accepted: 13 June 2026

Doi: 10.22034/rcc.2026.2071590.1252

Extended Abstract

Introduction and Problem Statement

The transition from a traditional to a modern society in Iran has brought about significant social, cultural, and technological changes, particularly with the proliferation of cyberspace. These transformations have led to shifts in lifestyles, attitudes, and values across different generations. Such rapid changes often result in a generational gap, especially concerning religious values, as younger generations adopt new perspectives influenced by digital environments. This study aims to sociologically examine this generational gap, focusing on religious dimensions among two distinct groups in Zargan, Fars Province: mothers born in the 1970s (Dah-e 50) and their daughters born in the 2000s (Dah-e 80). The central objective is to compare their religiosity and investigate the role of cyberspace in shaping their religious beliefs and practices, thereby addressing whether a value gap exists and how digital spaces contribute to the religious orientations of these two generations.

The concept of a generational gap is crucial here, referring to the differences in values, beliefs, and behaviors between people of different age groups, often arising from distinct historical and social experiences. In the context of Iran, where religious adherence has traditionally been strong, understanding how modern influences, especially the pervasive nature of cyberspace, impact religiosity is vital. The internet and social media platforms offer new avenues for information, social interaction, and identity formation, potentially leading to diverse interpretations and expressions of religious faith among younger individuals compared to their parents. This research, therefore, seeks to provide empirical evidence for these shifts, contributing to the broader understanding of social change and its effects on religious life in contemporary Iranian society.

1. Organizational position: PhD student, sociology field, social harms field, Jahrom Islamic Azad University, Fars Province, Iran. Email: farhadbar.fariba62@gmail.com 0009-0005-5618-0260

2. Organizational position: Assistant Professor of Sociology, Department of Sociology, Islamic Azad University, Jahrom Branch, Fars Province, Iran. Email: khoddamy@jia.ac.ir 0000-0003-4700-9355

3. Organizational position: Associate Professor, Department of Sociology, Islamic Azad University, Jahrom Branch, Fars Province, Iran (Corresponding Author). Email: karimi@jha.ac.ir 0000-0002-2329-7703

Theoretical Framework

This study integrates theoretical perspectives from Durkheim, Glock and Stark, and Dobbelaere to provide a comprehensive framework for understanding religiosity and generational gaps.

Émile Durkheim's perspective emphasizes religion as a social phenomenon, a force instilled by the group upon its members, fostering collective consciousness and social cohesion. For Durkheim, religious practices and beliefs reinforce shared moral values and social solidarity. While his work primarily focused on traditional societies, his insights into the social functions of religion remain relevant for analyzing how communities maintain or alter their religious fabric amidst social change.

Glock and Stark's multidimensional model of religiosity is particularly central to this research. They propose that religiosity is not a monolithic concept but comprises five distinct dimensions:

- Belief (Ideological): Adherence to core religious doctrines and tenets (e.g., belief in God, prophets, sacred texts).
- Practice (Ritualistic): Participation in religious rituals, ceremonies, and services (e.g., prayer, fasting, pilgrimage).
- Knowledge (Intellectual): Understanding of religious history, scriptures, and teachings.
- Experience (Experiential): Personal feelings, sensations, and encounters with the divine (e.g., spiritual experiences, a sense of closeness to God).
- Consequence (Consequential): The impact of religious beliefs and practices on daily life, ethical conduct, and social behavior.

This multidimensional approach allows for a nuanced comparison of religiosity between generations, revealing specific areas of convergence or divergence rather than a simple 'more' or 'less' religious assessment.

Dobbelaere's theory of secularization describes a structural process where societal institutions become increasingly independent of religious control, leading to changes at the levels of religion, individuals, and society. While Iran is not a fully secularized society in the Western sense, aspects of this theory help interpret how modernity and cyberspace might diminish the direct influence of religious institutions on daily life and individual decision-making, leading to a more individualized or diverse religious landscape.

Karl Mannheim's historical generation approach views generations as embodiments of distinct intellectual and cultural orientations shaped by specific socio-historical events. Rapid and extensive societal changes create "generation-conscious groups" that share unique experiences and worldviews. The differing historical contexts of the 1970s and 2000s generations in Iran—with the latter growing up in the digital age—provide a clear basis for observing such generational distinctions.

Pierre Bourdieu's generational approach frames generational gaps as horizontal and structural conflicts rooted in an imbalanced distribution of power and resources, which threaten the objective interests of each generation. This conflict moves from the ideological to the material, affecting social positions and opportunities. In the Iranian context, this framework helps analyze how differing access to or engagement with digital resources might create new forms of social stratification and cultural capital, impacting religious expression.

Combining these theories, the study uses Glock and Stark's model, adapted with a localized questionnaire by Hossein Serajzadeh, to comparatively study religious compo-

nents between daughters and mothers. The theoretical model thus becomes a fusion of Dobbelaere's secularization (as a context for changing religious influence) and Glock and Stark's multidimensional religiosity (for measuring and comparing religious commitment), further informed by generational theories from Mannheim and Bourdieu to understand the broader social dynamics at play.

Research Methodology

This quantitative, survey-based research was conducted in Zargan, Fars Province, to measure and compare the religiosity of mothers and daughters. A library-based approach was used to gather theoretical concepts, literature reviews, and previous research. Data collection was performed using a questionnaire with Likert-scale items, focusing on individual characteristics, making the individual the unit of analysis.

The statistical population comprised teenage daughters (representing the 2000s generation) currently studying in middle schools, and their mothers (representing the 1970s generation). A multi-stage cluster sampling method was employed to select 313 participants. These were divided into two groups: 167 daughters and 146 mothers.

Validity and Reliability

The reliability of the research instrument was assessed using Cronbach's alpha through SPSS software. The results (Table 2 in the original document) showed high alpha values for most dimensions of religiosity, indicating strong internal consistency:

- Belief Dimension: 0.80
- Ritual Dimension: 0.81
- Knowledge Dimension: 0.81
- Experiential Dimension: 0.79
- Consequence Dimension: 0.53
- Overall Religiosity: 0.83

The relatively low alpha for the "Consequence Dimension" (0.53) led to the removal of two questions from this section, resulting in a final 48-item questionnaire. This adjustment aimed to improve the overall reliability of the measure, ensuring that the instrument accurately captured the intended constructs.

Findings and Data Analysis

The data were analyzed using statistical techniques including t-tests, correlation coefficients, and ANOVA.

Overall Religiosity by Group

The findings reveal a clear distinction in overall religiosity between the two groups. Mothers generally exhibit higher levels of religiosity compared to daughters. This trend is evident across most dimensions, where mothers show stronger adherence.

Belief Dimension: This was identified as the strongest dimension of religiosity for both mothers and daughters.

Consequence Dimension: Conversely, this was the weakest dimension for both groups, indicating that while beliefs might be strong, their direct behavioral outcomes or impact on daily life might be less pronounced.

Comparative Analysis of Dimensions

When comparing the five dimensions of religiosity:

Mothers consistently demonstrated higher religiosity in four dimensions: Consequence,

Belief, Ritual, and Experiential.

Daughters showed stronger religiosity only in the Knowledge Dimension. This suggests that while younger generations might have greater access to religious information and a better understanding of religious concepts (perhaps through digital platforms), their active engagement in rituals, personal experiences, and the behavioral manifestation of faith might be less than their mothers.

Cyberspace Use and Religiosity

A crucial finding concerns the relationship between social media use and religiosity. The research indicates a significant and inverse relationship between the extent of social network use and religiosity. This means that as the hours spent on social media increase, the level of religiosity tends to decrease.

Usage Patterns: Daughters spend significantly more time on social media (with the highest percentage spending over 5 hours daily) compared to mothers (whose highest percentage falls into the "less than one hour" category).

Correlation: The Pearson correlation coefficient between social media use and overall religiosity was found to be -0.416, indicating a strong negative correlation. This suggests that increased digital engagement is associated with lower religiosity scores. When controlling for the variable of "mother/daughter role," this coefficient decreased to -0.056, implying that while social media use affects both, the generational factor plays a substantial role in mediating this relationship, highlighting the existing gap in religiosity scores under the influence of cyberspace.

Conclusion

This study successfully identified a generational gap in religious dimensions between mothers born in the 1970s and daughters born in the 2000s in Zargan, Fars Province. Mothers generally display higher overall religiosity, particularly in the consequential, belief, ritualistic, and experiential dimensions. Daughters, however, exhibit stronger knowledge-based religiosity. The research strongly highlights the significant and inverse relationship between the use of social networks and religiosity, indicating that increased engagement with cyberspace is associated with lower levels of religious adherence.

These findings suggest that while the younger generation may be more knowledgeable about religious topics, the pervasive influence of digital environments potentially leads to a more individualistic and less ritually or consequentially driven form of religiosity compared to their parents. The role of cyberspace emerges as a critical factor in shaping these generational differences, mediating how religious values are perceived, internalized, and practiced. This research provides valuable insights into the complex dynamics of social change, intergenerational relations, and the evolving landscape of religiosity in modern Iranian society. Future studies could explore the specific content and interactions within cyberspace that contribute to these observed trends.

Keywords: Socio-cultural status, Dimensions of religiosity, Generational gap, Mothers born in the 1970s, Daughters born in the 2000s, Cyberspace

تبیین شکاف نسلی مادران و دختران مبتنی بر ابعاد دین‌داری با تأکید بر فضای مجازی ۱۴۰۲

فریبا فرهادبر^۱، علیرضا خدامی^۲، مجیدرضا کریمی^۳

دریافت: ۱۴۰۴/۰۸/۱۰، پذیرش: ۱۴۰۵/۰۳/۲۳

DOI: 10.22034/rcc.2026.2071590.1252

چکیده

هدف اصلی مقاله بررسی جامعه‌شناختی گروه مادران و دختران در ابعاد دین‌داری با تأکید بر فضای مجازی می‌باشد به‌گونه‌ای که با در نظر گرفتن شکاف نسلی، ابعاد دین‌داری را به‌طور مجزا در دو گروه مورد مطالعه، با توجه به نقش فضای مجازی مورد بررسی و مقایسه قرار می‌دهد. جامعه آماری این پژوهش دختران دهه هشتاد و مادران دهه پنجاه در شهرستان زرقان از توابع استان فارس می‌باشد. با استفاده از شیوه نمونه‌گیری خوشه‌ای چندمرحله‌ای، ۳۱۳ نفر به عنوان جمعیت نمونه انتخاب شدند و به دو گروه مادر و دختر تقسیم گردیده و با استفاده از روش پیمایش و تکنیک پرسشنامه با گویه‌هایی از طیف لیکرت و نظر متخصصان روایی و از طریق آلفای کرونباخ پایایی ابزار تأیید و به جمع‌آوری اطلاعات پرداخته شد و از تکنیک‌های آماری آزمون t، ضریب همبستگی و آنوا برای تجزیه و تحلیل داده‌ها استفاده شد. مدل نظری استفاده‌شده تلفیقی از نظرات دابلر، گلاک و استارک است نتایج و یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد که تمایل به میزان دین‌داری در ابعاد دین‌داری متفاوت بوده و بعد اعتقادی قوی‌ترین و بعد پیامدی ضعیف‌ترین ابعاد دین‌داری در بین مادران و دختران هستند. همچنین این تحقیق نشان داد که در مقام مقایسه بین دختران و مادران در سنجش دین‌داری کل (پنج بعد دین‌داری) مادران نسبت به دختران از دین‌داری بیشتری برخوردار هستند و دختران تنها در بعد دانشی دین‌داری از مادران قوی‌تر می‌باشند و مادران در چهار بعد دیگر دین‌داری (پیامدی، اعتقادی، مناسکی، تجربی) از دختران قوی‌تر هستند. بین میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی و دین‌داری رابطه معنادار و معکوس برقرار می‌باشد.

کلیدواژه‌ها: ابعاد دین‌داری، شکاف نسلی، فضای مجازی، مادران دهه ۵۰، دختران دهه ۸۰

۱. دانشجوی دکتری، رشته جامعه‌شناسی، حوزه آسیب‌های اجتماعی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد جهرم، استان فارس.

Email: farhadbar.fariba62@gmail.com

ID 0009-0005-5618-0260

۲. استادیار رشته جامعه‌شناسی، گروه جامعه‌شناسی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد جهرم، فارس، ایران.

khoddamy@jia.ac.ir

ID 0000-0003-4700-9355

۳. استادیار رشته جامعه‌شناسی، گروه جامعه‌شناسی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد جهرم، فارس، ایران (نویسنده مسئول).

Email: karimi@jha.ac.ir

ID 0000-0002-2329-7703

۱. مقدمه و بیان مسئله

در همه جوامع دین و کنش‌های ناشی از آن همواره از مؤلفه‌های نظام فرهنگی و از عناصر مؤثر و متأثر از سازه نظام اجتماعی بوده است، که هم در دگرگونی اجتماعی تأثیر اثربخش داشته و هم از مؤلفه‌های نظام اجتماعی متأثر بوده است. یافته‌های محققان نشان می‌دهد که «هنجارها و نهادهای سنتی» در ایران همچنان اعمال قدرت می‌کنند، درحالی‌که بسیاری از کنش‌گران جدید به‌ویژه نوجوانان همدلی خود را با این هنجارها و نهادهای سنتی از دست داده‌اند یا به‌نوعی نگرش آنها تغییر کرده است (رفیع پور، ۱۳۷۷: ۱۶۶). تغییر در نگرش‌ها و ارزش‌ها در بین نسل‌های به‌لحاظ طولی ایجاد سبک زندگی متفاوت تا تفاوت در اندیشه در جامع ما تا حد زیادی نمود غیرقابل انکار داشته است. دین همواره یکی از عناصر اصلی و سازنده فرهنگ و دگرگونی‌های جامعه بوده است. تحول در دین‌داری تابعی از تحولات اجتماعی و فرهنگی هر جامعه است به عبارت دیگر، تحولات و تغییرات ناشی از جهان مدرن یکی از زمینه‌ها و بسترهای مهم تحولات در دین‌داری افراد بوده است؛ به‌گونه‌ای که اکنون با انواع سلايق و نگاه‌های دینی در اجتماعات، مواجه هستیم (گیدنز، ۱۳۷۸: ۵۱۴) تبیین و تفسیرهایی که از جامعه و هستی و انسان توسط نظریه‌های جدید علمی و نحله‌های فکری جدید رایج می‌شد بنیان بسیاری از اندیشه‌های دینی را به چالش می‌کشید، (کمالي و همکاران، ۱۴۰۱: ۴۰). این در حالی است که تغییر و تحول در ارزش‌ها به عنوان یکی از ابعاد شکاف نسلی می‌تواند مورد توجه و دست‌مایه مناسبی برای پژوهش تلقی گردد. نگرش دینی به‌ویژه در بین جوانان و نوجوانان دستخوش تحول بوده و با رشد رسانه‌های اجتماعی و استفاده از فضای مجازی، اعمال قدرت از سمت نهادهای سنتی به‌ویژه والدین، به نهادهای مدرن، مثل رسانه‌های اجتماعی در نسل جدید منتقل شده است؛ بنابراین حائز اهمیت و ارزش راهبردی است که اولاً نگرش‌های نسبت به ارزش‌های دینی در بین دو نسل مادران و دختران مورد بررسی و مقایسه قرار گیرد و ثانیاً تأثیر میزان استفاده از فضای مجازی به عنوان یک عنصر مهم نوپدید به تفاوت آفرینی بین نگرش دینی مادران و دختران مورد بررسی و سنجش قرار گیرد؛ بنابراین در این تحقیق در پی آن است که:

سؤال اصلی پژوهش

– نقش فضای مجازی در میزان دین‌داری دو نسل مورد مطالعه چیست؟

سؤالات فرعی پژوهش

- میزان تأثیر استفاده از فضای مجازی در بین مادران و دختران به چه میزان است؟
- در کدام‌یک از ابعاد دین‌داری این شکاف نسلی بیشتر دیده می‌شود؟
- آیا بین نگرش دین‌داری و ابعاد آن در بین مادران و دختران شکاف نسلی وجود دارد؟
- اهمیت و ضرورت پژوهش

کارکرد دین به عنوان سایه بانی فراگیر از نمادها برای نظم اجتماعی علیرغم نقش مهم در ایجاد سبک زندگی و اعمال قدرت در رویکردها و کنش اجتماعی خود همواره با تغییر مواجه بوده است (کمالي و همکاران، ۱۴۰۱: ۴۰). این تغییرات متناسب با مقتضیات زمان از دغدغه‌های صاحب‌نظران هر عصری و نسلی بوده است و نواندیشی دینی در این راستا معنا و مفهوم پیدا می‌کند و خانواده به عنوان نهادی اساسی حلقه ارتباطی مهمی است که از طریق اجتماعی کردن، فرد را برای مشارکت در نظام اجتماعی مهیا می‌نماید و در انتقال ارزش‌ها و هنجارهای پذیرفته‌شده اجتماعی و مذهبی ایفای نقش نموده و در این میان زنان به‌ویژه مادران نقش تعیین‌کننده در خانواده و نظارت اخلاقی بر فرزندان به‌ویژه دختران دارند (سراج زاده و همکاران، ۱۳۹۲: ۸۹). رسانه‌های نوپدید و امکان استفاده از فضای مجازی و عمومیت یافتن آن به عنوان یک عامل اساسی در کنار عوامل اجتماعی دیگر، می‌تواند در آگاهی بخشی در تغییر نگرش نسبت به دین‌داری و ابعاد آن و ایجاد شکاف نسلی بین مادران و دختران و تفاوت آفرینی در میزان دین‌داری نقش اساسی ایفا نمایند.

۲. ادبیات نظری پژوهش

بر ارائه پیشینه پژوهش، تعریف ابعاد دین‌داری، چارچوب ارزیابی، و چارچوب نظری پژوهش متمرکز است.

راهبردهای تحقیق

به دلیل اهمیت حفظ نظم اجتماعی، مطالعه ارزش‌های دینی

فرهنگی، تهدیدات سایبری و محدودیت‌های دسترسی به فناوری می‌توانند به عنوان موانع مداخله‌گر در استفاده بهینه از فضای مجازی عمل کنند. یوسف خجیر، حسین بصیریان و کوثر مهرزاده (۱۴۰۳)، الزامات مدیریت محتوای رسانه‌های اجتماعی برای خانواده‌های ایرانی اسلامی را بررسی کرده‌اند. آنها به این نتیجه رسیده‌اند که برای مدیریت محتوای رسانه‌های اجتماعی در خانواده ایرانی اسلامی باید به چهار مضمون اصلی، توجه به مخاطب، تولید محتوای تخصصی، آموزش و دانش تفسیر محتوا و هویت واحد پیام توجه کرد. همچنین در این مدیریت باید به ایجاد نظام رده‌بندی سنی تولید محتوا، تقویت والدگری دیجیتال، تقویت روحیه فرصت‌محور، ترسیم وضع مطلوب خانواده شبکه‌ای توسط دولت، توجه به شاخص‌های سبک زندگی ایرانی اسلامی توجه کرد. بهار نصیری و آمنه بختیاری (۱۴۰۳) در مطالعه خود با عنوان «آسیب‌شناسی تجربه زیسته مادران از دایه‌گری دیجیتال» به این نتیجه رسیده‌اند که حضور و شیوع استفاده از ابزارهای رسانه‌ای در نگهداری از کودکان باعث ظهور فرهنگ «دایه‌گری دیجیتال» شده است. این امر نیاز به بازتعریف روابط و مناسبات اجتماعی والد-کودک، تعهدات اجتماعی والدین در قبال کودکان است. ایمان عرفان منش و محمدجواد راوی (۱۴۰۳) در مطالعه خود با عنوان «مطالعه‌ای اکتشافی درباره روایت کاربران نوجوان ایرانی از چگونگی و دلایل نشر محتوای خلاف واقع و جعلی»، به این نتیجه رسیدند که عمل کردهای نادرست نوجوانان ایرانی در فضای مجازی می‌تواند منجر به تشدید بحران در رویدادهای آتی و تعمیق شکاف‌های اجتماعی شود؛ اردکانی و همکاران (۱۴۰۱) در پژوهشی با عنوان «تحول دین‌داری در بین دو نسل از زنان منطقه چهار تهران به این نتیجه رسیدند که دختران با ارتقای سطح سواد، حضور در دانشگاه، تقویت روحیه انتقادی اقدام به بازاندیشی در دین‌داری خود نموده‌اند. علیزاده (۱۳۹۹) در تحقیقی با عنوان «مطالعه عوامل مؤثر بر دین‌داری دانشجویان دانشگاه اصفهان» با بررسی دانشجویان دختر و پسر دانشگاه اصفهان به این نتیجه رسیده‌اند که بعد اعتقادی بیشترین و بعد عاطفی کمترین میانگین را داشته‌اند و متغیرهای دین‌داری خانواده، گروه دوستان و استفاده از فضای مجازی بیشترین ارتباط معناداری را در دین‌داری جوانان داشته است. مرادی و خان محمدی (۱۳۹۹) در تحقیقی تحت عنوان «بررسی وضعیت دین‌داری جوانان شهر سرپل ذهاب و برخی عوامل

و شکاف‌های بین نسلی در پذیرش ارزش‌ها و هنجارهای دینی و سنجش تأثیر میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی در نگرش به دین‌داری و ابعاد آن می‌تواند روند این تغییرات و شتاب آن را محاسبه نمود تا با برنامه‌ریزی مدون بر اساس نتایج تحقیقات از این دست نقش و کارکرد دین را در حفظ نظم اجتماعی در کنار پذیرش روند تغییر نگرش بین نسلی را تحت تأثیر فضای مجازی تضمین نمود.

علیرغم در هم تنیدگی عوامل تأثیرگذار برای ایجاد شکاف نسلی خالص‌سازی نقش رسانه نو پدیده شبکه‌های اجتماعی در ایجاد تفاوت بین نسل مادران و دختران می‌تواند به لحاظ رهیافتی در ساماندهی و مدیریت و تولید محتوای مناسب یاریگر برنامه ریزان و سیاست‌گذاران قرار گیرد.

درک متقابل نسل‌های مادران و دختران و پذیرش وجود تفاوت‌ها در نگرش به دین‌داری و ابعاد آن می‌تواند به لحاظ راهبردی به سازش و تاب‌آوری در نظام خانواده و جامعه اثربخش بوده و به جای تنش‌های اجتماعی به رواداری اجتماعی کمک نماید.

۳. پیشینه پژوهش

پیشینه تحقیق با توجه به موضوع مقاله در دو بخش دین‌داری و فضای مجازی خلاصه می‌شود: ایران کشوری است که در آن جمهوری اسلامی مستقر است؛ بنابراین، تأثیر دین‌داری بر تحولات و مقولات اجتماعی همواره موضوع کاوش جامعه‌شناختی و نظری بوده است. فضای مجازی و تأثیر آن بر شکاف نسلی و شکل دین‌داری جوانان از موضوعاتی است که همواره به آن توجه شده است. بوزیان‌زید و همکاران^۱ (۲۰۲۲) در تحقیقی با عنوان «اسلام دیجیتال و هزاره مسلمانان» به بررسی تأثیر رسانه‌ها در تصویرسازی مجدد اقتدار مذهبی می‌پردازد. جیمز دبلیو هال (۲۰۱۵) در مقاله‌ای با عنوان «پیشرفت مذهبی از دوره نوجوانی تا اوایل بزرگسالی» تأثیر کیفیت ارتباط و دین‌داری بر خانواده را بررسی کرده است. حاجی احمدی و ملکیان (۱۴۰۴) در مطالعه خود، توسعه روابط بین‌الملل تحت تأثیر کارکردهای فضای مجازی و جامعه شبکه‌ای را بررسی کرده‌اند و به این نتیجه رسیده‌اند که فضای مجازی می‌تواند در تقویت دیپلماسی دیجیتال، کاهش انتشار اخبار جعلی، تسهیل حل بحران‌ها، توسعه همکاری‌های چندجانبه و افزایش شفافیت روابط بین‌الملل نقش داشته باشد. از سوی دیگر، عواملی همچون تفاوت‌های

مرتبط با آن» به بررسی وضعیت مرتبط با آن دین‌داری جوانان شهر سرپل ذهاب پرداخته‌اند. نیل. اف. همیلتون و آلن. ام. رابین^۲ (۱۳۸۷) در پژوهشی با عنوان «مذهب و تلویزیون» تأثیر گرایش به مذهب بر رفتار رسانه‌ای را بررسی کرده‌اند و به این نتیجه رسیده‌اند که گرایش مذهبی بر رفتار رسانه‌ای تأثیر دارد. پژوهش‌هایی که در ایران درباره تأثیر فضای مجاز انجام شده‌اند، عموماً تحت تأثیر فضای عمومی کشور درصدد نشان دادن این موضوع هستند که فضای مجازی جدید زیان‌بار است و تأثیر انحرافی بر افکار و الگوهای رفتاری جوانان دارد. دختران در این چارچوب نظری، قربانیان اصلی این به قولی «هجمه فرهنگی» هستند؛ بنابراین، باید راهکارهایی برای مقابله با این‌گونه تلاش‌ها پیدا شود، کوشش‌هایی که به گمان سیاست‌ورزان عموماً منشأ بیرونی و خارجی دارد. پژوهش‌های فوق با توجه به این بینش غالب، درصدد فراهم کردن، زمینه ذهنی برای مبارزه با فضای مجازی هستند، به عبارتی برای این سیاست‌های دستگاه حکومتی خوراک توجیهی فراهم می‌کنند، بدون آنکه توجه داشته باشند که ابزار موجود در فضای مجازی کاربرد دوگانه دارند، به همان میزان می‌توانند زیان‌بار باشند که مفید هستند.

۴. ملاحظات نظری

مبانی نظری این پژوهش با توجه به موضوع آن بر چهارپایه نظری ایجادشده است: نظریه عرفی شدن کارل دابلر^۱، مدل سنجش دین‌داری گلاک^۲ و استارک^۳، رویکرد نسل‌های تاریخی کارل مانهایم^۴ و رویکرد نسلی پیر بوردیو^۵. نظریه عرفی شدن از نظریاتی است که در نسخه‌های مختلفی از سوی جامعه‌شناسان با برداشت‌های مختلفی مطرح شده است. اکثر این نظریات به تبیینی ساختاری متوسل می‌شوند مبنی بر این‌که تغییرات ساختاری از قبیل توسعه علم و دانش، توسعه فناوری، صنعتی شدن و... باعث می‌شود که دین و نقش آن در جامعه معاصر کم‌رنگ شود. اصطلاح عرفی شدن برای نشان دادن مجموعه‌ای از جریان‌های ساختاری است که طی آن جامعه و نهادها از سیطره دین خارج می‌شود؛ کارل دابلر بیان می‌کند که عرفی شدن فرایندی است که در سه سطح «دین»، «فرد» و «جامعه» رخ می‌دهد (دابلر، ۱۹۸۵). او به این نتیجه رسیده است که نقش دین در حیات فردی و اجتماعی انسان همواره کمتر می‌شود (بروس^۶، ۱۳۸۷: ۱۵-۱۴؛ دابلر، ۱۹۹۹؛ بیلتون^۷، ۱۹۸۷: ۲۰۳).

جامعه‌شناسان دین از دیرباز در پی تدوین مدلی برای سنجش دین‌داری بوده‌اند. در این بین دو جامعه‌شناس آمریکایی، به نام‌های چارلز گلاک و راندی استارک در دهه ۶۰ میلادی مدلی سنجش دین‌داری را تهیه کرده‌اند که الهام‌بخش بسیاری از تحقیقات بوده است. مدل دین‌داری آنها حاوی پنج بعد به شرح زیر است:

- بعد تجربی: بیانگر رابطه‌ای است که بین انسان با خدا یا واقعیت غایی یا یک قدرت متعالی برقرار می‌شود.
- بعد عقیدتی: عبارت است از باورهایی که انتظار می‌رود پیروان آن دین به آنها اعتقاد داشته باشند.
- بعد مناسکی: شامل اعمال دینی مشخصی از قبیل عبادت، نماز و... است که انتظار می‌رود، پیروان هر دین آنها را به جا آورد.
- بعد فکری: شامل اطلاعات و دانسته‌های بنیادی در مورد معتقدات هر دین است که انتظار می‌رود که پیروان هر دین آنها را بدانند.
- بعد پيامدی: ناظر به اثرات باورها، اعمال، تجارب و دانش دینی بر زندگی روزمره پیروان است (گلاک و استارک، ۱۹۶۵: ۲۲-۱۹).

سابقه توجه به ویژگی کلان و تاریخی تغییرات اجتماعی مرتبط با ظهور نسل‌های نو، به کارل مانهایم، متفکر مجاری دهه ۳۰-۱۹۲۰ و بررسی «مسئله نسل‌ها» به‌وسیله وی برمی‌گردد. به عقیده مانهایم، نسل محل ظهور و نیز تداوم جهت‌گیری‌های فکری و فرهنگی جدیدی است که در زمینه اجتماعی-تاریخی ویژه‌ای که هر نسل معینی در آن رشد کرده است، ریشه دارد (قاضی نژاد، ۱۳۸۳: ۳۱؛ شومان و اسکات^۸، ۱۹۸۹: ۳۵۹). البته، نظریه نسلی مانهایم باوجود تأکید بر این‌که ماهیت نسل به‌طور اجتماعی ساخته می‌شود، دربردارنده مفهوم دوره زندگی^۹ نیز هست.

بوردیو (۱۹۸۴) جامعه‌شناس فرانسوی مسئله نسل‌ها، تضاد نسل‌ها و روابط نسلی و تقابل میان نسل‌ها را در عرصه‌های اجتماعی نظیر دانشگاه، هنر، سیاست تحلیل کرده است. از نظر بوردیو شکاف نسلی شکافی افقی در عرصه‌های مختلف اجتماعی و در رؤیایی نسل جوان و نسل کهن‌سال جامعه است رهیافت تضاد ساختی با محوریت نظریه نسلی بوردیو بر موقعیت ساختاری و روابط عرضی و مقطعی نامتوازن و مبتنی بر توزیع نامتعادل در حوزه قدرت و ثروت و تعارض ناشی از انحصار و تهدید منافع

تأکید بر فضای مجازی (مادران و دختران)
- هدف فرعی: مقایسه تأثیر استفاده از فضای مجازی بر میزان دین‌داری مادران و دختران
- هدف راهبردی: اهداف راهبردی مانند یک استراتژی شیوه دستیابی به هدف و تعیین‌کننده مسیر به سوی هدف است در حالیکه هدف اصلی مقصد نهایی محقق در یافتن مسئله پژوهش می‌باشد با توجه به اینکه اکثریت جامعه ایران از طریق آموزه‌های دینی زندگی می‌کنند و ارزش‌ها هنجارهای دینی تعیین‌کننده بخش مهمی از رفتار اجتماعی آنها می‌باشد و با نظر به اینکه تغییر نگرش‌ها در خلال دو نسل امری طبیعی است و با توجه به تغییرات ارزش‌ها و هنجارها به لحاظ نسبی بودن آنها در نظام اجتماعی، نظام دینی نیز از این امر مستثنا نمی‌باشد بنابراین به لحاظ راهبردی از یک‌سو مطالعه تغییرات این ارزش‌ها و هنجارها در بین نسل‌های متوالی به درک علمی آنها کمک نموده و از سوی دیگر به واسطه رشد رسانه‌های نوپدید مانند شبکه‌های اجتماعی و گسترش رو به تزاید آن در به کارگیری نقش اساسی در تغییرات و تحولات این ارزش‌ها و هنجارها و به طور کلی آموزه‌های دینی ایفا می‌نماید به لحاظ راهبردی درک علمی این تأثیرات و تأثیر استفاده از شبکه‌های اجتماعی و رسانه‌ها

استراتژیک هر نسل از سوی سایر نسل‌هایی است که در زمان واحدی با یکدیگر همزیستی دارند. در این رویکرد تضاد ساختاری، تعارض نسلی از سطح اندیشه و ایدئولوژی به سطح منافع و منابع و موقعیت عینی نسل‌ها انتقال می‌یابد که قابل چون و چرا و قابل تغییر و تعدیل است. (جدول ۱)
با توجه به موضوع موردبررسی و نظریه‌های مربوط به شکاف نسلی و شکاف ارزشی و واقعیت‌های اجتماعی جامعه ایران در سال‌های اخیر به‌ویژه در جنبش‌های اخیر در انتخاب مدل نظری برای ارائه فرضیات تحقیق، شرایط خاص اجتماعی و فرهنگی ایران در نظر گرفته شده است. به نظر نگارنده اگرچه مدل آقای شجاعی زند و سراج زاده بومی‌سازی و همخوان با بحث دین‌داری در ایران است اما ترکیب نظریه عرفی شدن دابله و دین‌داری گلاک و استارک مناسب‌ترین مدل نظری تحقیق خواهد بود. درنهایت با به کارگیری مدل نظری گلاک و استارک و با استفاده از پرسشنامه تلفیقی بومی‌شده حسین سراج زاده به مطالعه تطبیقی مؤلفه‌های دینی بین دختران و مادرانشان می‌پردازیم.

۵. هدف پژوهش

- هدف اصلی: تبیین شکاف نسلی مبتنی بر ابعاد دین‌داری با

جدول ۱. جدول مفهومی حوزه دین و شکاف نسلی (محقق ساخته بر اساس یافته‌های پژوهش).

اثباتی	مابعدالطبیعه	خداشناسی	مراحل تحول عقلی	آگوست کنت	
			دین اساساً محصول یک جامعه طبقاتی است ابزاری در دست نخبه‌ها برای رام کردن توده‌ها	کارل مارکس	رویکرد تعدادی از اندیشمندان کلاسیک در حوزه دین
			در بررسی دین باید به دنبال فهم و تفسیر معانی درونی بود (عناصر معنا بخش دین برای فرد در جامعه)	ماکس وبر	
			نیرویی که به وسیله گروه بر اعضا القا و وارد می‌شود	امیل دورکیم	
			اصطلاح عرفی شدن بیانگر جریان ساختاری می‌باشد که نهادهای جامعه را از سیطره دین خارج کرده و در سه سطح دین، فرد، جامعه تغییرات ایجاد می‌کند	نظریه عرفی شدن دابله	رویکرد تعدادی از اندیشمندان معاصر در حوزه دین
			سکولار جریانی است تفکرات و آداب دینی معنای اجتماعی خود را از دست می‌دهد. رجوع مردم به نهادهای سیاسی به جای کلیساها	نظریه سکولاریزه شدن برایان ویلسون	
			دین پدیده‌ای چندبعدی شامل بعد اعتقادی، بعد دانشی، بعد پیامدی، بعد مناسکی، بعد تجربی	مدل پنج بعدی گلاک و استارک	
			بررسی دین در سه حوزه کلام، جامعه‌شناسی، روانشناسی	مدل شجاعی زند	نظریه‌ها و رویکرد تعدادی از اندیشمندان کلاسیک و معاصر در حوزه شکاف نسلی
			تغییرات فرهنگی به تدریج رخ می‌دهد و گرایش‌های ارزشی جدید در بین جوانان نفوذ دارد	رویکرد تغییرات فرهنگی اینگلهارت	
			نوگرایی همراه با تغییر دائمی رسوم سنتی است تفاوت نسلی امری طبیعی است که به دنبال دگرگونی در ساختار ایجاد می‌شود	رویکرد نوگرایی آنتونی گیدنز	
			تضاد ساختار از تعارض در سطح اندیشه و ایدئولوژی به سطح منابع و منافع انتقال می‌یابد تضاد نسل ناشی از توزیع قدرت و امکانات مادی و معنوی است	رویکرد نسلی بورديو	

به لحاظ راهبردی برای این تحقیق ارزشمند تلقی می‌گردد.

۶. فرضیات پژوهش

- بین میزان استفاده از فضای مجازی و میزان کل دین‌داری، مادران و دختران تفاوت معناداری وجود دارد.
- بین میزان استفاده از فضای مجازی و میزان دین‌داری، مادران و دختران در ابعاد مختلف تفاوت معناداری وجود دارد.
- در میزان ساعات استفاده از فضای مجازی بین مادران و دختران، تفاوت معناداری وجود دارد.

۷. روش پژوهش

الف. این تحقیق با روش پیمایشی (survey) که از انواع روش‌های تحقیق کمی است صورت پذیرفته است و برای بررسی ادبیات تحقیق اعم از سوابق نظری و تجربی پژوهش از روش اسنادی سود برده‌ایم.

ب. روش جمع‌آوری داده‌ها: بنا بر ضرورت تحقیق که سنجش نگرش مادران و دختران آنها هدف تحقیق بوده است برای جمع‌آوری داده‌ها از تکنیک پرسشنامه استفاده گردید و سؤالات پرسشنامه به صورت طیف لیکرت که ۵ گزینه‌ای می‌باشد تنظیم گردیده است.

ج. روش تجزیه داده‌ها: داده‌های گردآوری در دو سطح شده از طریق پرسشنامه‌ها در دو سطح آمار توصیفی و آمار استنباطی مورد تجزیه و تحلیل فراگرفته است، در سطح توصیفی ترسیم جداول، توزیع فراوانی‌ها، برآورد شاخص‌های گرایش به مرکز مانند میانگین، نماد، میانه درصدها و ترسیم نمودارها و شاخص‌های پراکندگی از میانگین شامل انحراف معیار دامنه تغییرات، محاسبه واریانس استفاده شده است. در سطح آمار استنباطی از آمارهای ضریب همبستگی پیرسون، اسپیرمن، مقایسه میانگین‌ها، تحلیل واریانس رگرسیون چند متغیره استفاده شده است.

د. نمونه‌گیری تحقیق: روش نمونه‌گیری در این پژوهش از نمونه‌گیری احتمالی است که با توجه به ماهیت کمی داده‌های گردآوری شده امکان محاسبه و تعمیم یافته‌ها را از نمونه به جامعه آماری ممکن می‌سازد.

ه. جامعه آماری و حجم نمونه: جامعه آماری این تحقیق کل دختران و مادران آنها در شهر زرقان فارس می‌باشند. دختران در حال تحصیل در مقطع متوسطه اول شهر زرقان

(دانش آموزان دختر دهه ۸۰) و مادران آنها جامعه آماری این پژوهش را تشکیل می‌دهند؛ که بر اساس تحقیق میدانی از آموزش و پرورش شهرستان زرقان تعداد آنها ۱۳۸۶ اعلام گردیده است. بنابراین به صورت قرینه از مادران به همین تعداد گرفته شده است که جامعه آماری مجموعاً ۱۳۸۶ بوده‌اند. از کل جامعه آماری ۱۳۸۶ دختران و مادران با پذیرش ضریب اطمینان ۹۵ درصد مقدار انحراف معیار معادل ۹۶/۱ و با یک پیش‌آزمون در بین ۵۰ نفر از دختران دانش‌آموز با دقت احتمالی $0.05 \times 0.05 = d$ با استفاده از فرمول کوکران حجم نمونه معادل ۳۱۳ نفر محاسبه گردیده است که از این تعداد ۱۴۶ مادر و ۱۶۷ دختر به عنوان نمونه مورد پژوهش قرار گرفته‌اند (تعداد حجم نمونه: ۳۱۳، تعداد دختران ۱۶۷ و مادران ۱۴۶). در این پژوهش گزینش اعضای نمونه با روش نمونه‌گیری خوشه‌ای چند مرحله‌ای که از انواع نمونه‌گیری احتمالی است سود برده‌ایم، واحد نهایی تحلیل در این تحقیق فرد می‌باشد بدین ترتیب که در هر مدرسه که در نمونه‌گیری خوشه‌ای انتخاب می‌شود متناسب با نمونه تخصیص محاسبه شده و به صورت تصادفی انتخاب می‌گردند. هر فردی که به عنوان نمونه انتخاب گردد مادران دانش‌آموز نیز به عنوان نسل قبل انتخاب می‌گردند.

و. روایی و پایایی ابزار پژوهش: اعتبار یا روایی در این تحقیق از طریق اعتبار صوری استفاده شده است. با این توضیح که پرسشنامه تنظیم شده برای متخصصان و کارشناسان ارسال و پس از اصلاح طبق نظر آنها توزیع گردیده است پایایی ابزار تحقیق نیز با استفاده از شاخص میزان آلفای کرونباخ از طریق spss با پیش‌آزمون بر روی ۵۰ نفر از دختران متوسط اول صورت گرفته است که نتایج آن در جدول زیر آمده است. (جدول ۲)

جدول ۲. میزان آلفای کرونباخ ابعاد دین‌داری (محقق ساخته بر اساس یافته‌های پژوهش).

ابعاد دین‌داری	میزان آلفا
بعد اعتقادی	۰.۸۰
بعد مناسکی	۰.۸۱
بعد دانشی	۰.۸۱
بعد تجربی	۰.۷۹
بعد پیامدی	۰.۵۳
دین‌داری کل	۰.۸۳

جدول ۳. میزان دین داری کل در بین مادران و دختران (محقق ساخته بر اساس یافته‌های پژوهش).

نمره کل دین داری		مادر	دختر	جمع
نمره کل دین داری	۲۸-۳/۵۰	تعداد	۰	۳
		درصد	۰/۰	۱/۳
	۴/۵۰-۷/۷۲	تعداد	۱	۱۶
		درصد	۰/۹	۷/۰
	۸/۷۲-۱۱/۹۵	تعداد	۲۸	۹۳
		درصد	۲۶/۲	۴۰/۴
	۱۲/۹۵-۱۵/۱۱۷	تعداد	۵۵	۸۷
		درصد	۴/۵۱	۳۷/۸
	۱۶/۱۱۷-۲۰/۱۴۰	تعداد	۲۳	۳۱
		درصد	۲۱/۵	۱۳/۵
	جمع	تعداد	۱۰۷	۲۳۰
		درصد	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰

- بررسی میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی

«جدول ۴» به میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی و فضای مجازی در دو گروه مادران و دختران پاسخگو توجه دارد چنانچه مشاهده می‌شود در گروه مادران ۵۳ نفر معادل ۵۳/۰ و در گروه دختران ۱۳ نفر معادل ۷/۱۹ و در مجموع ۶۶ نفر معادل ۱۰۰. پاسخگویان کمتر از یک ساعت از شبانه‌روز خود را به فضای مجازی اختصاص می‌دهند. در گروه بعدی که بین یک تا دو ساعت از شبانه‌روز را به فضای مجازی اختصاص می‌دهند مادران ۴۵ نفر معادل ۲/۵۴ درصد و دختران ۳۸ نفر معادل ۸/۴۵ درصد و در مجموع ۸۳ نفر معادل ۱۰۰. پاسخگویان در این گروه را شامل می‌شود گروه سوم بین سه تا پنج ساعت از زمان خود را صرف فضای مجازی و شبکه‌های اجتماعی می‌کنند که از مادران ۳۲ نفر معادل ۵/۳۹ و از دختران ۴۹ نفر معادل ۵/۶۰ درصد و در مجموع ۸۱ نفر از پاسخگویان معادل ۱۰۰. را شامل می‌شود. در گروه چهارم که بیشتر از ۵ ساعت از زمان خود را صرف فضای مجازی می‌کنند در بین مادران پاسخگو ۱۱ نفر معادل ۷/۱۴ و دختران ۶۴ نفر معادل ۳/۸۵ و در مجموع ۷۵ نفر از مادران و دختران پاسخگو را شامل می‌شود. با توجه به سطر آخر جدول ۱۴۲ نفر از مادران و ۱۶۵ نفر از دختران و در مجموع ۳۰۷ نفر پاسخ‌های خود را ثبت کرده‌اند. در گروه دختران بیشترین

همان‌طوری که یافته‌های جدول ۲ نشان می‌دهد، مقادیر آلفا در همه ابعاد دین داری به جز در بعد (پیامدی) بالا است که این امر حکایت از پایداری بالای مقیاس اندازه‌گیری دارد. بعد از مشخص کردن آلفای ابعاد دین داری و مشاهده میزان بالای آلفای کل دین داری، به علت پایین بودن آلفا در بعد پیامدی دو سؤال که باعث کاهش آلفا در این بعد شده است با راهنمایی متخصصان حذف شده‌اند و نهایتاً پرسشنامه‌ای ۴۸ گوی‌های تشکیل شد.

۷. تحلیل یافته‌ها

- میزان کل دین داری به تفکیک گروه مادران و دختران

نمره کل دین داری بر اساس یافته‌ها در «جدول ۳» با توجه به شاخص‌های به دست آمده نمره دین داری حداقل ۲۸ و حداکثر ۱۴۰ می‌باشد در حداقل نمره دین داری کسب شده از ۲۸ تا ۳/۵۰ تعداد مادران که حداقل نمره دین داری را دریافت کردند ۰ و دختران تنها ۳ نفر معادل ۴/۲ این نمره را دریافت کرده‌اند. در نمره دین داری ۴/۵۰-۷/۷۲ از مادران تعداد ۱ نفر معادل ۹/۰ درصد و از دختران تعداد ۱۵ نفر معادل ۲/۱۲ درصد و در مجموع در این نمره کسب شده از طرف دختران و مادران ۱۶ نفر معادل ۷/۰ درصد را شامل می‌شود در ادامه در نمرات کسب شده ۸/۷۲-۱۱/۹۵ تعداد ۲۸ مادر معادل ۲/۲۶ درصد و تعداد ۶۵ دختر معادل ۸/۵۲ درصد و در مجموع ۹۳ نفر معادل ۴/۴۰ درصد از پاسخ‌ها را شامل می‌شود در نمره ۱۲/۹۵-۱۵/۱۱۷ تعداد مادران ۵۵ نفر معادل ۴/۵۱ و تعداد دختران ۳۲ نفر معادل ۲۶/۰ درصد و در مجموع ۸۷ نفر معادل ۸/۳۷ درصد را شامل می‌شود از نمره ۱۶/۱۱۷-۲۰/۱۴۰ تعداد ۲۳ نفر از مادران معادل ۵/۲۱ و تعداد ۸ نفر از دختران معادل ۵/۶ و در مجموع ۳۱ نفر معادل ۵/۱۳ درصد از مادران و دختران بالاترین سطح دین داری را کسب کردند در نهایت مادران با تعداد ۱۰۷ نفر پاسخگو و دختران با تعداد ۱۲۳ و در مجموع ۲۳۰ نفر معادل ۱۰۰. پاسخ‌ها را شامل می‌شود. با بررسی جدول زیر می‌توان به این نتیجه رسید که هر چه از سمت دختران به سمت مادران پیش رویم میزان دین داری قوی‌تر می‌شود و مادران از دختران از دین داری بیشتری برخوردارند؛ و مادران میزان توجه‌شان به موارد دینی بیشتر از دختران است.

از فضای مجازی استفاده می‌کنند درحالی‌که در گروه مادران تعداد ۱۱ نفر معادل ۹/۰ درصد بیش از دو ساعت و ۸۱ نفر از دختران معادل ۶۶ درصد از آنها بیش از دو ساعت روزانه از فضای مجازی استفاده می‌کنند. از سوی دیگر این تفاوت زیاد در میزان دین‌داری کل در بین مادران و دختران مشهود است چنان‌که از یک سو نمره دین‌داری کل در مادران نسبت به دختران بیشتر و از سوی دیگر رابطه معکوس بین زمان استفاده از فضای مجازی در بین هر دو نسل قابل مشاهده است.

پاسخ ثبت‌شده مربوط به استفاده از شبکه‌های اجتماعی بیشتر از ۵ ساعت در شبانه‌روزی و در مادران بیشترین پاسخ‌ها مربوط به میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی کمتر از یک ساعت در شبانه‌روز می‌باشد. در نتیجه میزان استفاده دختران از فضای مجازی در یک شبانه‌روز بیشتر از مادران می‌باشد.

- میزان استفاده از فضای مجازی و دین‌داری کل

براساس اطلاعات «جدول ۵» در دو گروه اول تعداد ۷۳ نفر معادل ۶۸/۹ درصد از آنها کمتر از دو ساعت روزانه

جدول ۵. میزان استفاده از فضای مجازی و میزان دین‌داری کل به تفکیک مادران و دختران (محقق ساخته بر اساس یافته‌های پژوهش).

نقش	زمان	تعداد. درصد	۲۸-۵۰/۳ خیلی ضعیف	۵۰/۴-۷۲/۷ ضعیف	-۹۵/۱ ۷۲/۸ متوسط	-۱۱۷/۵ ۹۵/۲ زیاد (قوی)	۱۱۷/۶-۱۴۰ خیلی زیاد (خیلی قوی)	جمع
مادر	کمتر از یک ساعت	تعداد		۱	۱۰	۱۸	۱۰	۳۹
		درصد		۹/۰٪	۹/۴٪	۱۷/۰٪	۹/۴٪	۳۶/۸٪
	بین یک تا دو ساعت	تعداد		۰	۱۰	۲۰	۴	۳۴
		درصد		۰/۰٪	۹/۴٪	۱۸/۹٪	۳/۸٪	۳۲/۱٪
	بین سه تا پنج ساعت	تعداد		۰	۶	۱۴	۷	۲۷
		درصد		۰/۰٪	۵/۷٪	۱۳/۲٪	۶/۶٪	۲۵/۵٪
	بیشتر از پنج ساعت	تعداد		۰	۱	۳	۲	۶
		درصد		۰/۰٪	۹/۰٪	۲/۸٪	۱/۹٪	۵/۷٪
	جمع	تعداد		۱	۲۷	۵۵	۲۳	۱۰۶
		درصد		۰/۹٪	۲۵/۵٪	۵۱/۹٪	۲۱/۷٪	۱۰۰/۰٪
دختر	/۰۰	تعداد	۰	۰	۰	۱	۰	۱
		درصد	۰/۰٪	۰/۰٪	۰/۰٪	۸/۰٪	۰/۰٪	۸/۰٪
	کمتر از یک ساعت	تعداد	۰	۱	۴	۴	۱	۱۰
		درصد	۰/۰٪	۸/۰٪	۳/۳٪	۳/۳٪	۸/۰٪	۸/۲٪
	بین یک تا دو ساعت	تعداد	۱	۳	۱۲	۱۱	۳	۳۰
		درصد	۸/۰٪	۲/۵٪	۹/۸٪	۰/۹٪	۲/۵٪	۲۴/۶٪
	بین سه تا پنج ساعت	تعداد	۰	۵	۲۳	۶	۰	۳۴
		درصد	۰/۰٪	۴/۱٪	۱۸/۹٪	۴/۹٪	۰/۰٪	۲۷/۹٪
	بیشتر از پنج ساعت	تعداد	۲	۵	۲۶	۱۰	۴	۴۷
		درصد	۱/۶٪	۴/۱٪	۲۱/۳٪	۸/۲٪	۳/۳٪	۳۸/۵٪
جمع		تعداد	۳	۱۴	۶۵	۳۲	۸	۱۲۲
		درصد	۲/۵٪	۱۱/۵٪	۵۳/۳٪	۲۶/۲٪	۶/۶٪	۰/۱۰۰٪
		درصد						

- ماتریس همبستگی بین متغیرها

فضای مجازی از نمره میزان دین‌داری کل کاسته می‌شود. با کنترل متغیر نقش مادر و دختر که در «جدول ۶» آمده است مقدار ضریب همبستگی به (۰.۵۶). کاهش پیدا می‌کند که این کاهش بیانگر تفاوت میزان دین‌داری در بین مادران و دختران می‌باشد که نشانگر شکاف زیاد نمره دین‌داری مادران و دختران تحت تأثیر میزان استفاده از فضای مجازی می‌باشد. بر اساس اطلاعات «جدول ۸» مقادیر ضرایب تعیین یا (R^2) برای شخصی شدن میزان نقش مقدار استفاده از فضای مجازی در تعیین تغییرات میزان دین‌داری برای مادر (نسل قبل) معادل ۰.۰۴ برای دختران معادل ۰.۳۵ حاصل شده است و این مقدار برای مادران و دختران به‌صورت توأمان حاصل

جهت آزمون رابطه بین میزان استفاده از فضای مجازی و دین‌داری کل و مؤلفه‌های مربوط به آن از ماتریس همبستگی اعم از ضریب همبستگی پیرسون و همبستگی جزئی استفاده شده است که نتایج آزمون را در «جدول‌های ۶ و ۷» قابل ملاحظه است. چنانکه مشاهده می‌گردد ضریب همبستگی پیرسون بین متغیر میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی و فضای مجازی و میزان دین‌داری کل با توجه به مقدار آزمون معادل (۰.۴۱۶-) محاسبه شده است که در سطح بالای ۹۹٪ وجود رابطه تأیید می‌شود و جهت رابطه معکوس می‌باشد بدین معنا که با افزایش میزان ساعات استفاده از

جدول ۶. ماتریس همبستگی بین متغیرها (محقق ساخته بر اساس یافته‌های پژوهش).

همبستگی								
	نقش	مجازی	نمره کل دین‌داری	بعد اعتقادی	بعد دانشی	بعد تجربی	بعد مناسکی	بعد پیامدی
نقش	در همبستگی	۰.۴۴۹	۰.۴۱۶	۰.۳۷۹	۰.۰۲۲	۰.۳۳۸	۰.۴۰۹	۰.۱۸۷
	سطح معناداری	۰.۰۰۰	۰.۰۰۰	۰.۰۰۰	۰.۷۰۵	۰.۰۰۰	۰.۰۰۰	۰.۰۰۱
	نمونه حجم	۳۰۹	۲۳۰	۲۸۳	۲۹۰	۲۸۷	۲۹۱	۲۸۷
مجازی	همبستگی پیرسون	۰.۴۴۹	۰.۲۳۲	۰.۲۲۰	۰.۰۰۳	۰.۲۶۴	۰.۲۶۳	۰.۰۵۴
	سطح معناداری	۰.۰۰۰	۰.۰۰۰	۰.۰۰۰	۰.۹۵۴	۰.۰۰۰	۰.۰۰۰	۰.۳۶۰
	نمونه حجم	۳۰۷	۲۳۰	۲۸۵	۲۹۲	۲۸۸	۲۹۲	۲۸۹
نمره کل دین‌داری	همبستگی پیرسون	۰.۴۱۶	۰.۲۳۲	۱	۰.۷۶۴	۰.۶۰۴	۰.۷۲۰	۰.۳۱۳
	سطح معناداری	۰.۰۰۰	۰.۰۰۰	۰.۰۰۰	۰.۰۰۰	۰.۰۰۰	۰.۰۰۰	۰.۰۰۰
	نمونه حجم	۲۳۰	۲۳۰	۲۳۲	۲۳۲	۲۳۲	۲۳۲	۲۳۲
بعد اعتقادی	همبستگی پیرسون	۰.۳۷۹	۰.۲۲۰	۰.۷۶۴	۱	۰.۴۵۵	۰.۷۴۷	۰.۲۴۹
	سطح معناداری	۰.۰۰۰	۰.۰۰۰	۰.۰۰۰	۰.۰۰۰	۰.۰۰۰	۰.۰۰۰	۰.۰۰۰
	نمونه حجم	۲۸۳	۲۸۵	۲۳۲	۲۸۷	۲۷۵	۲۶۹	۲۶۷
بعد دانشی	همبستگی پیرسون	۰.۰۲۲	۰.۰۰۳	۰.۶۰۴	۰.۴۵۵	۱	۰.۳۲۸	۰.۱۶۲
	سطح معناداری	۰.۷۰۵	۰.۹۵۴	۰.۰۰۰	۰.۰۰۰	۰.۰۰۰	۰.۰۰۰	۰.۰۰۷
	نمونه حجم	۲۹۰	۲۹۲	۲۳۲	۲۷۵	۲۹۴	۲۷۵	۲۷۶
بعد تجربی	همبستگی پیرسون	۰.۳۳۸	۰.۲۶۴	۰.۷۴۷	۰.۷۴۷	۰.۳۸۸	۱	۰.۲۲۰
	سطح معناداری	۰.۰۰۰	۰.۰۰۰	۰.۰۰۰	۰.۰۰۰	۰.۰۰۰	۰.۰۰۰	۰.۰۰۰
	نمونه حجم	۲۸۷	۲۸۸	۲۳۲	۲۶۹	۲۷۵	۲۹۰	۲۷۲
بعد مناسکی	همبستگی پیرسون	۰.۴۰۹	۰.۲۶۳	۰.۷۲۰	۰.۴۵۰	۰.۳۲۸	۰.۴۶۸	۰.۰۹۲
	سطح معناداری	۰.۰۰۰	۰.۰۰۰	۰.۰۰۰	۰.۰۰۰	۰.۰۰۰	۰.۰۰۰	۰.۱۳۰
	نمونه حجم	۲۹۱	۲۹۲	۲۳۲	۲۶۹	۲۷۸	۲۷۳	۲۷۵
بعد پیامدی	همبستگی پیرسون	۰.۱۸۷	۰.۰۵۴	۰.۳۱۳	۰.۲۴۹	۰.۱۶۲	۰.۲۲۰	۱
	سطح معناداری	۰.۰۰۱	۰.۳۶۰	۰.۰۰۰	۰.۰۰۰	۰.۰۰۷	۰.۰۰۰	۰.۱۳۰
	نمونه حجم	۲۸۷	۲۸۹	۲۳۲	۲۶۷	۲۷۶	۲۷۲	۲۹۱

همبستگی در سطح ۰/۰۱ معنی دار است.

جدول ۷. ماتریس همبستگی بین متغیرها با کنترل نقش (مادران و دختران)

متغیرهای کنترل		مجازی	نمره کل دین‌داری	بعد اعتقادی	بعد دانشی	بعد تجربی	بعد مناسکی	بعد پیامدی
مجازی	همبستگی	۰۰۰/۱	۰۵۶/۰	۰۴۹	۰۳۵	۱۲۸/۰	۰۴۳	۰۳۸
	اهمیت دوطرفه	۰	۴۰۲	۴۶۵	۵۹۷	۰۵۵	۵۱۷	۵۷۰
	درجه آزادی	۰	۲۲۵	۲۲۵	۲۲۵	۲۲۵	۲۲۵	۲۲۵
نمره کل دین‌دار	همبستگی	۰۰۵۶	۰۰۰/۱	۷۲۲	۶۶۲	۷۰۲	۶۵۶	۲۸۵
	اهمیت دوطرفه	۴۰۲	۰	۰۰۰	۰۰۰	۰۰۰	۰۰۰	۰۰۰
	درجه آزادی	۲۲۵	۰	۲۲۵	۲۲۵	۲۲۵	۲۲۵	۲۲۵
بعد اعتقادی	همبستگی	۰۰۴۹	۷۲۲	۰۰۰/۱	۴۸۳	۷۲۷	۳۳۹	۲۰۱
	اهمیت دوطرفه	۴۶۵	۰۰۰	۰	۰۰۰	۰۰۰	۰۰۰	۰۰۲
	درجه آزادی	۲۲۵	۲۲۵	۰	۲۲۵	۲۲۵	۲۲۵	۲۲۵
بعد دانشی	همبستگی	۰۰۳۵	۶۶۲	۴۸۳	۰۰۰/۱	۴۱۲	۳۵۰	۱۶۳
	اهمیت دوطرفه	۵۹۷	۰۰۰	۰۰۰	۰	۰۰۰	۰۰۰	۰۱۴
	درجه آزادی	۲۲۵	۲۲۵	۲۲۵	۰	۲۲۵	۲۲۵	۲۲۵
بعد تجربی	همبستگی	۰۱۲۸	۷۰۲	۷۲۷	۴۱۲	۰۰۰/۱	۳۶۹	۱۹۴
	اهمیت دوطرفه	۰۰۵۵	۰۰۰	۰۰۰	۰۰۰	۰	۰۰۰	۰۰۳
	درجه آزادی	۲۲۵	۲۲۵	۲۲۵	۲۲۵	۰	۲۲۵	۲۲۵
بعد مناسکی	همبستگی	۰۰۴۳	۶۵۶	۳۳۹	۳۵۰	۳۶۹	۰۰۰/۱	۰۱۴
	اهمیت دوطرفه	۵۱۷	۰۰۰	۰۰۰	۰۰۰	۰۰۰	۰	۸۳۸
	درجه آزادی	۲۲۵	۲۲۵	۲۲۵	۲۲۵	۲۲۵	۰	۲۲۵
بعد پیامدی	همبستگی	۰۰۳۸	۲۸۵	۲۰۱	۱۶۳	۱۹۴	۰۱۴	۰۰۰/۱
	اهمیت دوطرفه	۵۷۰	۰۰۰	۰۰۲	۰۱۴	۰۰۳	۸۳۸	۰
		۲۲۵	۲۲۵	۲۲۵	۲۲۵	۲۲۵	۲۲۵	۰

جدول ۸. ضریب تعیین فضای مجازی و دین‌داری (محقق ساخته بر اساس یافته‌های پژوهش)

نقش	مقدار B	اشتباه استاندارد	بتا	آزمون	سطح معناداری
مادر	۰۰۴۹/۰	۰۹۰/۰	۰۰۶۰/۰	۵۴۱/۰	۵۹۰/۰
دختر	۱۳۴/۰	۰۶۴/۰	۰۱۸۶/۰	۱۰۱/۲	۰۳۸/۰
مادر و دختر	۰۱۸۳/۰	۰۵۱/۰	۰۲۳۲/۰	۶۰۳/۳	۰۰۰/۰

جدول ۹. ضرایب بتا فضای مجازی و دین‌داری (محقق ساخته بر اساس یافته‌های پژوهش)

نقش	مقدار R	ضریب تعیین R^2	ضریب تعیین تعدیل‌گر	اشتباه استاندارد
مادر	۰۶۰/۰	۰۰۴/۰	۰۰۰۹/۰	۷۳۴۰۹/۰
دختر	۰۱۸۶/۰	۰۳۱/۰	۰۲۷/۰	۸۱۷۵۸/۰
مادر و دختر	۰۲۳۲/۰	۰۵۴/۰	۰۵۰/۰	۸۳۱۵۹/۰

شده است. بدین معنا که در کل ۰۰۵۴ از تغییرات دین‌داری مادران و دختران تحت تأثیر میزان استفاده از شبکه‌های مجازی است؛ و بر اساس خروجی «جدول ۹» مقدار بتا که میزان تأثیر شبکه‌های اجتماعی را به میزان دین‌داری می‌سنجد این آماره معادل ۰۲۳۲- برای مجموعه دختران و مادران می‌باشد که در سطح بالای ۰۹۹ درصد این رابطه منفی و معنادار است. در مقادیر تأثیر متغیر فضای مجازی به دین‌داری مادران و دختران چنان که همین جدول نشان می‌دهد مقدار بتا برای مادران ۰۰۶۰+ است و معنادار نمی‌باشد. بدین معنا که میزان استفاده از فضای مجازی بر میزان دین‌داری تأثیر معناداری ندارد. درحالی‌که در مورد دختران این آماره معادل ۰۱۸۶- حاصل شده است که در سطح بالای ۰۹۵ رابطه معکوس و معنادار می‌باشد. نتیجه اینکه میزان استفاده از فضای مجازی میزان دین‌داری دختران و مادران به شدت متفاوت می‌باشد و نسل دختران با افزایش ساعت استفاده روزانه از فضای مجازی از نمره دین‌داری آنها کاسته می‌شود.

۹- نتیجه‌گیری و پیشنهادها

زندگی بشر همواره دچار تحولات و دگرگونی بوده است. همسو شدن با تغییرات جزو لاینفک زیست بشری است. آنچه یک نسل تجربه می‌کند متناسب با خواسته‌ها و ایده‌ها و شناختی است که از مسائل دارند و چه‌بسا این روند برای نسلی دیگر به‌گونه‌ای دیگر صورت گیرد. با شکل‌گیری نهادهای مختلف این روند با سرعت بیشتری طی شد. نهادهای مختلف به‌ویژه نهادهای فرهنگی و سنتی مانند نهاد خانواده و نهاد آموزش در انطباق با تغییرات در حال وقوع، دچار عقب‌ماندگی شدند به‌گونه‌ای که اندیشمندان را مجبور به استفاده از لفظ شکاف نسلی، دین‌گریزی، دین‌ستیزی، کرده است. در بررسی دین‌داری از یک جنسیت و از دو نسل متفاوت که یکی زاده رویکردهای سنتی جامعه و زیسته در این محیط و دیگری برخاسته از نسل در حال گذر از سنت‌هاست به این نتایج دست‌یافتیم که این دگرگونی‌ها ناشی از تحولات شخصیت و تحولات شخصیتی بازتابی از تحولات فرهنگی و اجتماعی است. مادران در مقایسه با دختران با دگرگونی‌های فکری و اعتقادی کمتری مواجه بوده‌اند؛ و افکارشان کمتر دستخوش تغییرات بوده است، از این‌رو کمتر دچار شک و شبهه می‌شدند این در حالی است که در مقام مقایسه دختران، با حضور بیشتر در اجتماع و افزایش سطح آگاهی، بیشتر دچار تردید و شبهات می‌شوند و تعلقات دینی کمتری نسبت به مادران دارند دختران در سپهر دیگری زیست می‌کنند و به‌نوعی دچار بازاندیشی شده‌اند آنها دین‌داری را پدیده‌ای سلیقه‌ای و شخصی می‌دانند و علاقه‌ای به یافتن جواب شبهات ندارند، با نگرش عقلانی به آن می‌پردازند و کمتر در قالب نهاد مسلط حاضر به پذیرش هستند. آنها رویکرد انتقادی نسبت به دین‌داری دارند در محیطی که سپهر آن را فضای مجازی اشغال کرده است، دختران بجای الگوپذیری از سنت‌های رایج، مرجع خویش را گسترش بخشیده و فضای مجازی را به عنوان مرجعی برای یافتن پاسخ‌های خویش جست‌وجو می‌کنند. در این پژوهش دریافتیم که دختران بیش از ۵ ساعت از وقت خود را صرف استفاده از فضای مجازی کرده اگرچه فضای مجازی می‌تواند دسترسی به منابع دینی و ترویج معارف اسلامی و حتی تبادل نظر را بین کاربران فراهم سازد و می‌تواند فضایی مناسب برای تولید محتواهای ارزشمند دینی و آموزش‌هایی به‌صورت آنلاین فراهم سازد، اما از سوی دیگر با گسترش

اطلاعات نادرست، ایجاد شبهات به‌واسطه باورهای غلط به ترویج باورهای مغایر با اصول دینی پردازد. درحالی‌که مادران تعلقات دینی بیشتری دارند و دنیای متفاوت از رویکرد دختران‌شان نسبت به دین را تجربه می‌کنند بازاندیشی دین‌داری در مادران ناشی از تجربه‌های زیستی آنهاست و بیشتر در قالب نهاد مسلط بر جامعه سنت‌های دینی را پذیرا هستند. به دلیل حاکمیت سنتی خانواده، به‌ویژه مادران توجه به ارزش‌های دینی و ابعاد مختلف دین‌داری نسبت به دختران از پایداری و استحکام بیشتری برخوردار است. در بحث بعد دانشی بین مادران و دختران تفاوت چندانی وجود نداشت و به‌واسطه حضور در فضای مجازی در این بخش اطلاعات دینی یکسانی در دو گروه دیده می‌شود، برخلاف تئوری رایج در جامعه که با افزایش بعد اعتقادی و دانشی، نیز افزایش می‌یابد درمی‌یابیم که در بعد پیامدی تفاوت قابل‌توجهی در مقایسه با بعد اعتقادی و دانشی در دختران مشاهده می‌شود که بیانگر آن است که دختران برای رفع تکلیف و گذران واحدهای درسی به دنبال یادگیری مطالب دینی هستند و به دلیل دروس ارائه‌شده در مدارس، از دانش دینی برخوردارند.

درحالی‌که چنان‌که در نمره دین‌داری کل مشاهده می‌شود در رفتار و میزان دین‌داری آنها چندان نمود پیدا نمی‌کند. آنچه امروز در نگاه جامعه‌شناسی به عنوان گسل نسلی بیان می‌شود، حاکی از آثار این گسل در نهادهای سنتی جامعه است. جنبش‌های اخیر در جامعه به‌واسطه دختران نسل نوجوان و جوان، در تقابل با فرهنگ و سنت دینی، نمونه‌ای از این ادعاست که بیانگر رخنه این گسل در نهادهای سنتی مانند نهاد دینی می‌باشد که تأثیر فضای مجازی بر رویکرد دختران کاملاً ملموس می‌باشد.

علیرغم تأثیر فراوان شبکه‌های اجتماعی و گستره روزافزون آن بر رویکرد جوانان و تفاوت آفرینی در نگرش به مؤلفه‌های دینی در بین مادران و دختران به‌لحاظ رهیافتی حائز اهمیت بسیار است. از این‌رو پیشنهاد می‌گردد، که از طریق تولید محتوای متناسب با سلايق جوانان حفظ ارزش‌های دینی که از مهم‌ترین مؤلفه‌های نظام فرهنگی جامعه می‌باشد، همواره به عنوان یک رهیافت اساسی جهت تحقق حفظ و تحکیم نهاد خانواده موردتوجه قرارگیرد. و با توجه به فرمایشات رهبر انقلاب اسلامی و سیاست‌های ابلاغی برنامه پنج‌ساله هفتم در بعد فرهنگی و اجتماعی

۲. به لحاظ راهبردی رسانه‌های نوپدید و معین مهم استفاده از فضای مجازی برای تغییر نگرش نسل حاضر می‌تواند در ساماندهی، مدیریت، تولید محتوای مناسب یاری‌گر برنامه ریزان و سیاست‌گذاران باشد.

۳. به لحاظ راهبردی نتایج این تحقیق بیانگر آن می‌باشد که در مقایسه بین دو نسل طوری (مادر و دختر) نسبت به میزان دین‌داری و ابعاد آن تفاوت معنا دار و قابل توجه وجود دارد؛ بنابراین راهبرد تاب‌آوری در نظام خانواده و جامعه بایستی هر چه بیشتر ارتقا پیدا نماید تا از تنش‌های خانوادگی و اجتماعی به سمت رواداری اجتماعی حرکت نماییم.

ملاحظات اخلاقی

پیروی از اصول اخلاق پژوهش: در مطالعه حاضر فرم‌های رضایت‌نامه آگاهانه و کسب اجازه از آموزش و پرورش و مدیران مدارس و توسط تمامی آزمودنی‌ها تکمیل شد. حامی مالی: هزینه‌های مطالعه حاضر توسط نویسندگان مقاله تأمین شد.

مشارکت نویسندگان: نگارش این مقاله توسط فریبا فرهادبر با راهنمایی و مشاوره اساتید علیرضا خدای، مجید رضا کریمی، انجام گرفته است

تعارض منافع

بنابر اظهار نویسندگان مقاله حاضر فاقد هرگونه تعارض منافع بوده است.

با نگاهی به سیاست‌های کلی برنامه هفتم پیشرفت بر دو موضوع تحکیم نهاد خانواده و رفع موانع رشد و شکوفایی زنان، با توجه به اینکه زنان ما از ابتدای انقلاب اسلامی تاکنون توانسته‌اند ظرفیت‌ها و استعدادهای خود را در زمینه‌های مختلف به‌خصوص زمینه‌های پژوهشی، علمی، ورزشی و عرصه‌های دیگر تقویت کنند، با مشورت با جمع کارشناسان اصلاحاتی لازم است در بخش خانواده اعمال شود. موضوع زنان سرپرست خانوار به‌درستی موردتوجه قرار گیرد و باهدف تحکیم نهاد خانواده و ایجاد زمینه‌های مساعد برای احیای حقوق مادی و معنوی زنان با محوریت نهادهای سازنده الگوی زن مسلمان به تولید محتوای فرهنگی و آموزشی با موضوع حمایت از خانواده شود.

نتایج راهبردی به شرح زیر می‌باشد:

۱. با توجه به اهمیت راهبردی حفظ نظام اجتماعی و حفظ تعادل خرده نظام‌های تشکیل‌دهنده نتایج این پژوهش نشان می‌دهد که با توجه به این‌که ثمره دین‌داری در بین هم دختران و هم مادران آنها متوسط و بالاتر از متوسط می‌باشد توجه به این باورهای دینی و تقویت آن هنوز به عنوان یک عامل مهم می‌تواند نصب العین برنامه ریزان واقع گردد و پذیرش تفاوت در بین مادران و دختران نشانگر این است که باتوجه به فرایند رو به تزاید مدرنیته شده در کشور طبیعی است که نگرش نسل‌های جدید به‌خصوص تحت تأثیر شبکه‌های تجاری نسبت به نسل‌های قبل بیشتر باشد.

پی‌نوشت‌ها

1. Boziane Zeid et al.	2. Neil F. Hamilton & Alan M. Rabin	3. Karl Mannheim
4. Pierre Bourdieu	5. Karl Dobler	6. Glock
7. Schumann and Scott	8. Shcuman & scott	

فهرست منابع فارسی

- حاجی احمدی، مهدی؛ ملکیان، نازنین (۱۴۰۴)، توسعه روابط بین‌الملل با تأکید بر کارکردهای فضای مجازی و جامعه شبکه‌ای، فصلنامه مطالعات راهبردی ارتباطات، دوره ۵، شماره ۲، ۸۹-۱۰۵، پیاپی ۱۶.
- خجبر، یوسف؛ بصیریان، حسین؛ کوثر مهرزاده (۱۴۰۳)، الزامات مدیریت محتوای رسانه‌های اجتماعی برای خانواده‌های ایرانی اسلامی، فصلنامه مطالعات راهبردی ارتباطات، دوره ۵، شماره ۱، ۸۷-۱۰۲، پیاپی ۱۵.
- سراج زاده، حسین؛ همکاران (۱۳۹۲)، دین و سلامت: آزمون اثر دین‌داری بر سلامت در میان نمونه‌ای از دانشجویان، جامعه‌شناسی کاربردی، سال ۲۴، شماره ۴۹.
- سراج زاده، حسین (۱۳۹۱)، نگرش‌ها و رفتارهای دینی نوجوانان تهرانی و دلالت‌های آن بر نظریه سکولار شدن، نمایه پژوهش، سال سوم، شماره ۹-۱۰.

- عرفان منش، ایمان؛ راوی، محمدجواد (۱۴۰۳)، مطالعه‌ای اکتشافی درباره روایت کاربران نوجوان ایرانی از چگونگی و دلایل نشر محتوای خلاف واقع و جعلی، *فصلنامه مطالعات راهبردی ارتباطات*، دوره ۴، شماره ۳، پیاپی ۱۳، ۷۵-۹۰.
- علیزاده، مرجان؛ آقا بابایی، احسان (۱۴۰۱)، مطالعه عوامل مؤثر بر دین‌داری دانشجویان دانشگاه اصفهان، *همایش تحقیقات میان‌رشته‌ای و علوم انسانی*، دوره ۴، ۱۳۱۴-۱۳۳۳، ۲۶ تیرماه ۱۴۰۱، صفحات.
- کمالی اردکانی، معصومه؛ تاج‌الدین، محمدباقر؛ محدثی گیلوایی، حسن (۱۴۰۱)، *تحولات دین‌داری در بین دو نسل از زنان منطقه چهار تهران*. کوئن، بروس (۱۳۸۴)، *مبانی جامعه‌شناسی*، ترجمه غلام عباس توسلی و رضا فاضل، تهران: سمت، چاپ شانزدهم.
- مرادی، رامین؛ خان محمدی، احسان (۱۳۹۸)، بررسی وضعیت دین‌داری جوانان شهر سرپل ذهاب و برخی عوامل مرتبط با آن، *جامعه‌شناسی کاربردی*، سال سی و یکم، شماره اول.
- نصیری، بهار؛ بختیاری، آمنه (۱۴۰۳)، آسیب‌شناسی تجربه زیسته مادران از دایه‌گری دیجیتال، *فصلنامه مطالعات راهبردی ارتباطات*، دوره ۴، شماره ۴، پیاپی ۱۴، ۹۵-۱۰۹.
- همیلتون، ملکم (۱۳۸۹)، *جامعه‌شناسی دین*، ترجمه محسن ثلاثی، تهران: تبیان.

فهرست منابع لاتین

- Bilton, T.et (1987), Introduction sociology, London: Macmillan
- Bourdieu, Pierre. (1984). *Distinction: A Social Critique of the Judgement of Taste*. Routledge.
- Dabblar, Karl (1999) "Toward an Integrated Perspective of the processes Related to the Descriptive Concept of secularization", *sociology of religion*, No 15:229-248.
- Gluck, c and R. Stark (1971), *Religion and Society in Tension*,
- Zaid, Bouziane, Don Donghee Shin, Sarah Kteish, Jana Fedtke, and Mohammed Ibahrine. 2021. Gendered self-representation and empowerment on social media in the United Arab Emirates. *The Communication Review* 24: 199-217. [CrossRef]

References

- Alizadeh, M. & Aghababaei, E. (2022, July 17). A study of factors influencing religiosity among students at the University of Isfahan. In *Proceedings of the 4th Interdisciplinary Research and Humanities Conference* (pp. 1314-1333). Retrieved from <https://www.noormags.ir/view/fa/articlepage/1911750> (Text in Persian)
- Bilton, T.et (1987), Introduction sociology, London: Macmillan
- Bourdieu, Pierre. (1984). *Distinction: A Social Critique of the Judgement of Taste*. Routledge.
- Cohen, B. (1993). *Foundations of sociology* (G. A. Tavassoli & R. Fazel, Trans.). Tehran: SAMT. (Text in Persian)
- Dabblar, Karl (1999) "Toward an Integrated Perspective of the processes Related to the Descriptive Concept of secularization", *sociology of religion*, No 15:229-248.
- Erfanmanesh, Iman; Ravi, Mohammad Javad (2024), "An Exploratory Study on Iranian Adolescent Users' Narratives Regarding the Methods and Reasons for Disseminating False and Fake Content," *Quarterly Journal of Strategic Communication Studies*, Vol. 4, No. 3 (Serial No. 13), pp. 75-90. (Text in Persian)
- Giddens, A. (2004). *Sociology* (M. Sabouri, Trans. 10th ed.). Tehran: Ney Publishing. (Text in Persian)
- Gluck, c and R. Stark (1971), *Religion and Society in Tension*,
- Hamilton, Malcolm. (2008). *Sociology of Religion* (Mohsen Salasi, Trans.). Tehran: Tebyan. (Text in Persian)
- Haji-Ahmadi, Mehdi; Malekian, Nazanin (2026), "Developing International Relations with an Emphasis on the Functions of Cyberspace and the Network Society," *Quarterly Journal of Strategic Communication Studies*, Vol. 5, No. 2 (Serial No. 16), pp. 89-105. (Text in Persian)
- Kamali Ardakani, M. Tajoddin, M. B. & Mohaddesi Gilavaei, H. (2022). Changes in religiosity among two generations of women: A case study of women in Tehran's District 4. *Social Institutions Sociology*, 9(19), 35-57. <https://doi.org/10.22080/ssi.2022.22844.1969> (Text in Persian)
- Khojbar, Yousef; Basirian, Hossein; and Kowsar Mehrzadeh (2025), "Requirements for Social Media Content Management for Iranian-Islamic Families," *Quarterly Journal of Strategic Communication Studies*, Vol. 5, No. 1 (Serial No. 15), pp. 87-90. (Text in Persian)
- Moradi, R. & Khan Mohammadi, E. (2019). Examining the religiosity of youth in Sarpol-e Zahab and related factors. *Applied Sociology*, 31(1), 109-132. (Text in Persian)
- Nasiri, Bahar; Bakhtiari, Ameneh (2024), "A Pathological Analysis of Mothers' Lived Experience of Digital Nannyng," *Quarterly Journal of Strategic Communication Studies*, Vol. 4, No. 4 (Serial No. 14), pp. 95-109. (Text in Persian)

Serajzadeh, Hossein, et al. (2013). Religion and health: Testing the effect of religiosity on health among a sample of university students. *Applied Sociology*, Vol. 24, No. 49. (Text in Persian)

Zaid, Bouziane, Don Donghee Shin, Sarah Kteish, Jana Fedtke, and Mohammed Ibahrine. 2021. Gendered self-representation and empowerment on social media in the United Arab Emirates. *The Communication Review* 24: 199–217. [CrossRef]